

УДК 930.1 37.011.32: (477.83/.86)

ББК 63.2 (4Укр)

Світлана Колибаб'юк

СТУДЕНТСЬКИЙ РУХ У ГАЛИЧИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ ст. У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

У статті здійснено аналіз історіографічного доробку сучасної української історії студентського руху Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.

Ключові слова: *народницький рух, україноцентризм, соборництво, “Руська трійця”, “Молода Русь”, “Академічна громада”.*

Нагромадження значного пласта літератури з історії студентського руху в Україні та Галичині зокрема зумовлюється як науковим, так і суспільними інтересом, адже молодь, яка навчається у вишах, починає відігравати дедалі активнішу роль у всіх сферах суспільно-політичного життя країни. Одним із факторів її успішної діяльності є врахування історичного досвіду, відображеного в наукових працях, що з’явилися за два останні десятиліття в Україні. Вони акумулюють доробок попередніх поколінь істориків та підносять вивчення проблеми на якісно новий рівень. Сказане зумовлює наукову актуальність і практичну значущість її історіографічного аналізу.

Мета статті полягає в здійсненні аналізу історіографічного доробку сучасних вітчизняних науковців з історії українського студентського руху в Галичині другої половини ХІХ – 30-х років ХХ ст. задля визначення його позитивних рис, недоліків та перспектив подальшого вивчення проблеми. Об’єктом дослідження є сукупність історіографічних джерел і творчі надбання окремих істориків із зазначеної теми. Його новизна полягає в недостатній з’ясованості ступеня вивчення сучасної літератури.

Звернення дослідників до цієї теми в спеціальних розділах дисертаційних і монографічних робіт (В.Благий [5], І.Гурак [14], В.Качмар [24], Р.Ковалюк [30, 32, 33] та ін.) має подекуди фрагментарний характер, не охоплює сукупності наявних наукових праць, тому вона потребує спеціального комплексного осмислення.

Сучасна вітчизняна історіографія головним чином за останнє десятиліття за всіма критеріями досягла якісно вищого рівня в дослідженні студентського руху в Галичині в другій половині ХІХ – 30-х роках ХХ ст. Спираючись на значну фактографічну базу, історики поглибили вивчення наріжних аспектів проблеми, пов’язаних із його організаційно-ідеологічним становленням; боротьбою за український університет; ідейно-політичними орієнтаціями студентства тощо. При цьому головні здобутки репрезентує молодша генерація науковців: з 1999 р. було захищено щонайменше п’ять кандидатських [5; 14; 24 та ін.] й одна докторська [32] дисертація із цієї тематики, підготовлено кілька спеціальних монографій і десятки наукових статей. Ця проблема активно розробляється як складник інших тем з регіональної історії Галичини досліджуваного періоду.

Порівняно з попередніми періодами українського історіографічного процесу сьогодні відбувся істотний приріст знань з історії окремих українських студентських організацій та зі становлення студентського руху загалом. Важлива заслуга в цьому належить львівському вченому Р.Ковалюкові, який підготував докторську дисертацію [32], монографії [30; 33] та низку публікацій [28–29; 31 та ін.] про український студентський рух на західних землях у ХІХ – ХХ ст. Таким чином, він з’ясував його витoki (від “Руської трійці”, участі студентів у подіях 1848 р.); розкрив початки організаційного становлення та діяльності студентських товариств у 1860–1870-х роках (з акцентом на участі в народовському русі й у дискусіях щодо пошуку національної ідентичності галицьких українців); показав внутрішню боротьбу в об’єднаннях студентів, їхню політизацію та участь у політичних партіях у 1880–1890-х роках; відстежив участь

українського студентства у визвольних змаганнях 1914–1919 рр. та державотворчих процесах ЗУНР; дослідив розвиток студентського руху міжвоєнного періоду.

Головною заслугою Р.Ковалюка стало представлення цілісного “образу” українського студентського руху та показ його складників у вигляді численних загальнокрайових, професійних, культурно-освітніх, ідеологічних, спортивних, статутних і неформальних та інших за характером й цілями студентських організацій [33]. Обраний автором проблемно-хронологічний підхід дозволив послідовно відтворити “історичне полотно” їх ідейних та організаційних трансформацій, визначати внутрішні й зовнішні чинники, що визначали ці процеси, окреслити здобутки, впливи та роль студентства в різних сферах суспільного життя. Щоправда, уважаємо дещо дискусійним віднесення до структури студентського руху об'єднань гімназистів: хоча за досліджуваного періоду їх теж відносили до “академіків”, але за своїм суспільним статусом та за сучасними критеріями вони відрізнялися від вишівської молоді. Видається, що публікації автора, особливо монографія, дещо перевантажені фактажем, натомість бракує аналітичних оціночних характеристик вузлових аспектів студентського руху.

Наступним вагомим внеском у його вивчення став доробок В.Благого у вигляді дисертаційної роботи “Студентство Львівського університету в 1900–1914 роках: історико-соціологічний аспект” (2002) [5] та низки публікацій [1–4, 6–9]. Автор відтворив його цілісний портрет (склад, структура, умови навчання і проживання, преса тощо) і дав ґрунтовну характеристику суспільно-політичної та громадсько-культурної активності не лише українського, а й польського та єврейського студентства, що гуртувалось у своїх близько 40 різнотипних організаціях. Отож В.Благий відійшов від україноцентризму та дослідив усе поліетнічне студентське середовище зазначеного періоду.

Монографія І.Гурака “Молода Україна”: студентство в суспільно-політичному житті Галичини (60-ті рр. XIX – початок XX ст.)” (2007) [13] (також підготовлена на основі дисертації [14]) присвячена вивченню національно-політичних орієнтацій та участі українського студентства у формуванні партійно-політичної системи краю. Водночас автор представив деталізований образ розвою студентського руху. Опираючись на всі доступні джерела, він через призму аналізу ролі студентства у формуванні народовської громади показав розвиток товариств “Молода Русь”, “Академічний кружок”, “Дружній лихвар” у 1860–1870-х роках; з'ясував місце студентства в зародженні радикального руху та особливості його поступу в 1880-х роках; з позицій участі молоді у формуванні РУРП і УСДП реконструював становище її об'єднань у 1890-х роках, а також зміни в їхньому розвитку на початку XX ст. під впливом партійно-політичних диференціацій. Таким чином, проаналізовано динаміку й характер ідейного та організаційного розвою студентського руху через призму його ролі в суспільно-політичних процесах краю.

Масив статейних публікацій та монографій увиразнюють історичний розвій окремих студентських організацій. Зокрема напрацювання В.Благого [5, 6; 8], І.Гурака [13; 15], О.Жерноклеєва [18], В.Ковалюка [27–33] й інших науковців відображають діяльність загальних статутних і неформальних (нелегальних) структур (“Молода Русь”, “Академічна громада”, “Молода Україна”, Український студентський союз та ін.) і професійних об'єднань студентів різних фахів і вишів – Львівського університету, Львівської політехніки, Львівської академії ветеринарії тощо. Вивчення життєдіяльності об'єднань українських студенток, студентів-медиків, студентських культурно-освітніх, спортивних організацій і товариств іншого спрямування засвідчує високий рівень самоорганізації й громадянської відповідальності української молоді.

Заслуговують на відзначення статейні розвідки узагальнюючого характеру, як, наприклад, М.Крикуна, який показав становище студентських організацій Львівського університету на початку XX ст. [34]; Б.Савчука, що реконструював хроніку організаційно-ідеологічного становлення студентського руху Західної України 1920–1930-х років

[45]; В.Тарабана, котрий відстежив відновлення і становлення українських студентських організацій Галичини на тлі складних національно-політичних процесів 20-х років ХХ ст. [50] тощо. Такі публікації пропонують свого роду “матрицю” поступу студентського руху, яка накладається, узгоджується, порівнюється з розвитком інших національно-політичних процесів, увиразнює роль і місце в них вишівської молоді.

Уявлення про її історичний поступ розширюють публікації, що висвітлюють окремі тематичні зрізи проблеми. Так, у площині розвитку українського соборництва (вивчення якого переростає в окремих дослідницьких напрям) підготовлені змістовні наукові розвідки І.Гурака про вплив наддніпрянської інтелігенції на студентський рух Галичини 1860–1870-х років [12]; В.Качмара про боротьбу студентів Наддніпрянщини за українізацію Львівського університету на початку ХХ ст. [23] та ін. Автори послідовно проводять думку, що українство Галичини відчувало постійні впливи з боку інтелектуальних сил Наддніпрянщини, тож, незважаючи на перебування в межах різних імперій, вони постійно зміцнювали взаємозв'язки, посилювалися спільні прагнення в боротьбі за національні ідеали.

Перспективною виглядає тенденція щодо вивчення студентського руху в контексті міжетнічних відносин у Галичині за досліджуваного періоду. Її окремими позитивними виявами стало вивчення В.Качмарем впливу польсько-українських суперечностей на боротьбу за український університет у Львові в перше десятиріччя ХХ ст. [25]; дослідження В.Благим стосунків між українським і польським студентством галицької столиці на початку ХХ ст. [1] та ін. Щоправда, такого роду проблематику науковці розглядають із позицій “справедливості українських національних прагнень”, відмовляючи протилежній стороні в праві мати й захищати свої національні інтереси. Така позиція домінує в сучасній історіографії історії міжетнічних відносин, однак вона засвідчує намагання відійти від україноцентризму. Наступним кроком на цьому шляху має стати вивчення польського студентського руху як головного предмета досліджень.

Осмислення ідеологічних орієнтацій та участі українського студентства в партійно-політичному житті Галичини в останній третині ХІХ – 30-х роках ХХ ст., поряд зі згадуваним дослідженням І.Гурака [13], реалізується в працях з історії розвитку окремих ідейних течій і партійних структур. Усебічно висвітлено організаційно-ідеологічне становлення радикальної течії в Галичині. Помітним явищем у сучасній історіографії стала вміщена в щойно відновлених “Записках НТШ” у Львові розвідка Я.Грицака “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини” [11]. З'ясовуючи зміст і перебіг конфлікту між старшою та молодшою генераціями українських соціалістів краю, учений показав процес формування “молодих” радикалів під час університетських студій та праці в русько-українських студентських товариствах, де точилася гостра ідейна боротьба. Автор проводить думку про їх винятково творчий вплив на розвиток українського руху та формування програм усіх політичних партій Галичини.

У статейних публікаціях з історії виникнення й становлення радикальної партії в довоєнний період ХХ ст. (М.Кугутяк [37], О.Сухий [48; 49], ін.), дисертаційній роботі про її розвиток у міжвоєнний період (М.Міщук [39]) та інших працях показана роль студентства у формуванні РУРП. Із цього доробку випливає, що під впливом молоді партія ухвалила постулат політичної самостійності українських земель та розгорнула масову просвітницьку роботу.

Зі схожих позицій показано роль студентства в зародженні та ідеологічно-організаційному становленні української соціал-демократії в Галичині за до- і міжвоєнного періодів. Акумулюють і підсумують наукові напрацювання із цієї проблеми спеціальні монографічні й дисертаційні дослідження О.Босака [10], О.Жерноклеєва [20], І.Райківського [41] та ін. У них детально розкривається конфлікт “дітей” і “батьків” на різних стадіях суспільно-політичного процесу; з'ясовується ідейно-політична диференціація в студентських організаціях тощо. Персоніфікація цих процесів і явищ дозволяє відсте-

жувати роль і місце кожного діяча в розвитку студентського руху та становленні української партійної системи Галичини.

У працях з історії однієї з найвпливовіших у Галичині, передусім за міжвоєнного періоду, націонал-демократичної течії (М.Кугутяк [35], Т.Панфілова [40], В.Расевич [42] та ін.) дослідники менше уваги приділяють таким “міжвіковим” конфліктам. Вони зосереджують увагу на діяльності старшої генерації політиків та співпраці (членстві) студентської молоді з її партійними структурами щодо розв’язання злободенних завдань розвитку українства – боротьбі за український університет у Львові, проведенні масового просвітництва, стосунках із молодіжними структурами інших політсил тощо.

Досліджується участь студентської молоді в політичних рухах й угрупованнях, що посідали крайні позиції в загальному спектрі українського національно-політичного життя. Так, у ґрунтовних працях О.Сухого [48] та Л.Матюшенко [38] з історії галицького русофільства (москвофільства) розкрито суспільні умови діяльності студентства, показано його участь у загальнонаціональних політичних і громадських та власних професійних організаціях відповідного спрямування. З іншого боку, у працях з історії українського націоналістичного руху в краї у 1920–1930-х роках (напр., В.Ухач [51], М.Швагуляк [53] та ін.) деталізується провідна роль крайових, фахових та інших студентських товариств у формуванні його ідеологічних засад і підпільної структури та розгортанні масштабної пропагандистсько-агітаційної й революційно-терористичної діяльності націоналістів.

Дослідження з історії окремих ідейно-політичних течій фрагментарно представляють роль і місце студентства в їхньому розвитку, але у своїй сукупності вони достатньою мірою увиразнюють це явище. Свіжою виглядає постановка питання про участь вищівської молоді в політичному житті Польщі в міжвоєнний період [16], однак його висвітлення звелось до показу самоорганізації студентів-емігрантів Наддніпрянщини та їхньої праці з розв’язання соціально-правових проблем і міжнародній діяльності. Це засвідчує потребу чіткого формулювання дослідницьких проблем, які мають відображати відповідні конкретно-історичні реалії.

Популярною в сучасній історіографії залишається тема боротьби за український університет у Львові, якій присвячена значна кількість спеціальних досліджень, зокрема й перевидання в 1999 р. праці В.Мудрого 1923 року [22]. До речі, у вступній статті до неї О.Романів [43] у притаманному українській суспільній думці світлі 1990-х років усіяко героїзує змагання студентства й усього галицького українства за створення університету та гостро засуджує польські чинники (громадськість, урядову й університетську владу) за протидію її прагненням. Такий погляд на проблему через “українські історіографічні окуляри” подовжує домінувати у вітчизняній історичній науці під час з’ясування широкого комплексу міжетнічних проблем.

За хронологічним і тематично-змістовим спрямуванням ці публікації також стосуються довоєнного періоду боротьби за український університет у Львові та діяльності Українського таємного університету в 1919–1924 рр. Головний поступ у вивченні першої проблеми репрезентують дисертаційна робота (1999) [24] та публікації [23; 25 та ін.] В.Качмаря. Науковець показав роль і значення “університетської справи” в розвитку українського руху й польсько-українських відносин у Галичині, розкрив зміст, етапність боротьби студентських організацій та інших громадсько-політичних чинників у цій сфері. Показано, що вона вплинула як на поглиблення міжнаціонального протистояння, так і на внутрішню інтеграцію українського руху. Схожі підходи до вивчення проблеми демонструють й інші науковці [47].

Чимало дослідників зверталось до цієї проблеми в розрізі своїх конкретно-історичних досліджень. Вивчаючи “університетську справу” в національному суспільно-політичному русі, М.Кугутяк [36] показав, що впродовж 1848–1919 рр. вона залишалась однією з головних вимог українців Галичини, стала вагомим чинником їхньої бо-

ротьби за державність, істотно активізувала діяльність студентських організацій. З'ясовуючи роль Львова як центру формування української науки в другій половині XIX ст., Л.Зашкільняк [21] розкрив значущість боротьби української інтелектуальної еліти та студентства за університет у Львові для розвитку національної культури й самовідтворення інтелігенції. Більшість дослідників доводить огляд боротьби за університет до 1914 р., тому викликають інтерес наукові розвідки, які відстежують продовження цієї акції в період Першої світової війни, коли в умовах воєнно-революційної колотнечі визрівали нові можливості для її успішного завершення (І.Дутчак [17]).

Дослідники українського студентського руху до висвітлення проблеми підходять зі своїх позицій. Зокрема І.Гурак розкрив пошкваллення суспільно-політичної діяльності студентських організацій на початку XX ст. у зв'язку з боротьбою за український університет у Львові, яка сприяла консолідації всіх верств суспільства [13, с.220–227]. Пов'язавши цю справу зі змаганнями за українську державність, Р.Ковалюк [27; 33, с.124–136] деталізував розгортання громадсько-політичної діяльності студентів (віча, наради, виступи, “сецесія” тощо) за створення українського вишу в галицькій столиці. Більшість сучасних істориків з україноцентричних позицій фрагментарно розглядає діяльність польських громадських й офіційних чинників у цьому напрямі, не намагаючись обґрунтувати слушність їхніх мотивів і прагнень.

Залучивши до наукового обігу широке коло джерельних матеріалів, сучасні дослідники поглибили рівень наукових знань про боротьбу за Український таємний університет у Львові в 1919–1923 рр., що також досліджувалася в різних ракурсах розгортання суспільно-політичного руху галицького українства. Поступ у вивченні цієї проблеми увиразнюють спеціальні книжкові й статейні публікації П.Хобзея (1991), який показав роль українських суспільних чинників, з-поміж них і студентства, у відкритті й функціонуванні вишу [52]; М.Кислого (1991), котрий розкрив значення високих українських шкіл як чинника розгортання студентського руху в першій половині 1920-х років у Західній Україні [26]; Б.Якимовича (1993), який проаналізував генезу й суспільно-політичні умови 1918–1919 рр., що спонукали до створення Українського приватного університету у Львові та показав роль студентства як рушійної сили цієї акції [54]; Б.Савчука (1999), що реконструював ідейно-організаційні трансформації студентського руху в період її розгортання [44] тощо. Названі та інші дослідження в сукупності дають досить вичерпні уявлення про заходи “української сторони”, зокрема й студентства, у проведенні кампанії з відкриття університету, утім залишається простір для поглибленого вивчення дій польських офіційних і громадських чинників, які виставляються в непривабливому вигляді, оцінюються без урахування тодішніх суспільно-політичних реалій.

Виокремлюємо публікації пресознавчого, бібліотекознавчого, джерелознавчого характеру, які розкривають відповідні аспекти в життєдіяльності студентства. Як приклад відзначимо статейні праці Р.Ковалюка, котрий проаналізував періодику 1860-х років та матеріали відділів рукописів і рідкісної книги 1870-х років ЛНБ як історичного джерела з вивчення історії “Молодої Русі” та інших українських студентських організацій [28–29]; В.Благого, який здійснив історико-бібліографічний огляд української студентської преси Галичини 1860-х років [9], охарактеризував пресу москвофільського студентства Галичини початку XX ст. [3], показав вплив часопису “Шляхи” (1913–1914 рр.) на консолідацію студентства краю [2], відстежив висвітлення студентської тематики на сторінках щоденника “Діло” на початку XX ст. [7].

Продовжуючи традиції вивчення студентської преси, сучасні науковці не обмежуються її фактографічним оглядом, а пропонують узагальнюючі характеристики із застосуванням сучасних методів пресознавчого й бібліотекознавчого аналізу. З'ясовується її роль як вагомого чинника розвитку й суспільної діяльності студентських організацій. Особливо продуктивними виглядають бібліографічні огляди, що спонукають

до підготовки спеціальних бібліографічних покажчиків студентської (і не лише української) преси Галичини та України XIX–XX ст.

Отож констатуємо такі здобутки, прогалини та перспективи дослідження історії студентського руху в Галичині другої половини XIX – 30-х років XX ст. Сучасні історики зосередили увагу на вивченні його динаміки, етапності, характеру організаційно-ідеологічного поступу, досить докладно, глибоко відтворили еволюцію й діяльність окремих студентських товариств, істотно просунулись у вивченні ідейно-політичних орієнтацій студентської молоді та її ролі в національному розвитку галицького українства. При цьому сучасна вітчизняна історіографія залишається наскрізь націоцентричною: іноетнічні, передусім польські, студентські організації фактично не стали предметом спеціального дослідження, тож їхня діяльність висвітлюється головню через призму українсько-польських стосунків, а оцінюється з позицій національних інтересів української сторони. Головні напрацювання у вивченні цієї теми представила молодша генерація науковців Львова, Івано-Франківська, Тернополя, однак їхнє коло залишається доволі вузьким, тож ці здобутки ще не стали предметом широкого зацікавлення істориків, які торкаються її переважно в тематичному діапазоні свої “основних” дослідницьких проблем. Майже не вивчається діяльність студентських організацій на “мікрорівні” – у межах окремих теренів чи населених пунктів. Усе це засвідчує реальні успіхи та потребу подальшого вивчення студентського руху в Галичині другої половини XIX – 30-х років XX ст.

1. Благий В. Відносини між українським і польським студентством Львова на початку XX ст. / В. Благий // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 листоп. 1996 р.). – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 98–108.
2. Благий В. Журнал “Шляхи” (1913–1914 рр.) та його вплив на консолідацію українського студентства Галичини / В. Благий // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повід. четвертої Всеукр. наук.-теорет. конф., 19–20 грудня 1997 р. – Л., 1997. – С. 68–71.
3. Благий В. Преса москвофільського студентства Галичини початку XX ст. / В. Благий // Українська періодика: Історія і сучасність : доп. та повід. п'ятої Всеукр. наук.-теорет. конф., 27–28 листоп. 1998 р. – Л., 1999. – С. 55–59.
4. Благий В. Студенти-медики Львівського університету на початку XX ст. (1900–1914 рр.) / В. Благий // Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск. Львів: місто – суспільство – культура : зб. наук. пр. – Л., 1999. – С. 409–420.
5. Благий В. Б. Студентство Львівського університету в 1900–1914 роках: історико-соціологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01. – Історія України / Благий Василь Богданович. – Л., 2002. – 20 с.
6. Благий В. Студентство Львівської академії ветеринарії на початку XX ст. / В. Благий // Сучасні проблеми біології, ветеринарної медицини, зооінженерії та технології продуктів тваринництва : зб. статей Міжн. наук.-практ. конф., (Львів, 9–11 жовт. 1997 р.). – Л., 1997. – С. 5–7.
7. Благий В. Студентська тематика на сторінках часопису “Діло” в 1900–1914 рр. / В. Благий // Українська періодика: історія і сучасність : доп. і повід. шостої Всеукр. наук.-практ. конф., 11–13 травня 2000 р. / за ред. М. Романюка. – Л., 2000. – С. 272–279.
8. Благий В. Товариства студенток Львівського університету на початку XX ст. / В. Благий // Наукові зошити історичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка : зб. наук. пр. – Л., 1999. – Вип. 2. – С. 117–121.
9. Благий В. Українська студентська преса Галичини (60-ті рр. XIX ст. – 1914 р.): історико-бібліографічний огляд / В. Благий // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики / за ред. М. Романюка. – Л., 1998. – 1998. – Вип. 5. – С. 421–453.
10. Босак О. І. Українська соціал-демократична партія в соціальному і національному рухах Галичини (90-ті рр. XIX – 1914 р.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01. – Л., 2003. – 19 с.
11. Грицак Я. “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Я. Грицак // Записки НТШ. Т. ССХІІ : Праці історико-філософської секції. – Л., 1991. – С. 71–110.
12. Гурак І. Вплив української інтелігенції із Наддніпрянської України на український студентський рух у Східній Галичині (60–70-ті рр. XIX ст.) / І. Гурак // Україна соборна : зб. наук. статей. – К., 2005. – Вип. 2. – Ч. III. – С. 93–103.

13. Гурак І. “Молода Україна”: студентство в суспільно-політичному житті Галичини (60-ті рр. XIX – початок XX ст.) / І. Гурак. – Івано-Франківськ : Вид-во ПП Третяк І. Я., 2007. – 280 с.
14. Гурак І. Ф. Українське студентство у суспільно-політичному житті Східної Галичини (60-ті роки XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / І. Ф. Гурак. – Івано-Франківськ, 2005. – 20 с.
15. Гурак І. Український Студентський Союз: заснування та діяльність до Першої світової війни / І. Гурак // Питання історії України : зб. наук. статей. – Чернівці : Зелена Буковина, 2003. – Т. 6. – С. 117–120.
16. Дуднік О. Я. Українська студентська молодь у політичному житті Польщі в міжвоєнний період / О. Дуднік // Україна в XX ст.: культура, ідеологія, політика : зб. статей. – 2002. – Вип. 6. – С. 264–266.
17. Дутчак І. Проблема українського університету у Галичині напередодні і в період Першої світової війни / І. Дутчак // Перша світова війна та історичні долі народів Центральної та Східної Європи : матеріали міжнар. наук. конф., присв. 80-річчю Буковинського народного віча, Чернівці 22–24 верес. 1998 р. – Чернівці : Рута, 2000. – С. 147–150.
18. Жерноклеєв О. Національна ідея “Молодої України” (1900–1903) / О. Жерноклеєв // Галичина: науково-просвітний краєзнавчий часопис. – 1997. – Ч. 1. – С. 29–36.
19. Жерноклеєв О. Лідери західноукраїнської соціал-демократії: Політичні портрети / О. Жерноклеєв, І. Райківський. – К. : Основні цінності, 2004. – 283 с.
20. Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині. Нарис історії (1899–1918) / О. Жерноклеєв. – Вид. 2-ге, доповн. – К., 2000. – 168 с.
21. Зашкільняк Л. Львів як центр формування української науки (друга половина XIX ст.) / Л. Зашкільняк // Lwow. Miasto. Spoleczestwo. Kultura. – Kraków, 1998. – Т. 2. – С. 387–402.
22. Змагання за українські університети у Галичині. – Львів ; Нью-Йорк, 1999. – 215 с.
23. Качмар В. Деякі штрихи боротьби наддніпрянців-студентів Львівського університету за його український характер на початку XX с. / В. Качмар // Наукові зошити історичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка : зб. наук. пр. – Л., 1999. – Вип. 2. – С. 114–116.
24. Качмар В. М. Проблема українського університету у Львові в кінці XIX – початку XX ст.: суспільно-політичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. звання канд. іст. наук : 07.00.01 // В. Качмар. – Л., 1999. – 21 с.
25. Качмар В. Справа українського університету на тлі польсько-українських суперечностей у Галичині 1901–1908 / В. Качмар // Проблеми слов'янознавства. – Л., 2002. – Вип. 52. – С. 47–56.
26. Кислий В. М. Українські вищі школи у Львові і студентський рух у Західній Україні у I половині 20-х років XX століття / В. Кислий. – Л., 1991.
27. Ковалюк Р. “Академічна громада” і проблема українського університету у Львові / Р. Ковалюк // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка. – 2002. – Вип. 6–7. – С. 260–272.
28. Ковалюк Р. Зростання організованості українських студентів Галичини (за матеріалами відділів рукописів та рідкісної книги 70-их рр. XIX ст.) / Р. Ковалюк // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. – 2002. – Вип. 11. – С. 79–101.
29. Ковалюк Р. “Молода Русь” – ідейне об'єднання українських студентів Галичини (за матеріалами періодичних видань 60-их рр. XIX ст.) / Р. Ковалюк // Українська періодика: історія і сучасність / Науково-дослідний центр періодики ЛНБ ім. В. Стефаника НАНУ. – Л., 2002. – С. 201–211.
30. Ковалюк Р. Національний рух студентів Львівської політехніки (друга половина XIX – перша половина XX ст.) / Р. Ковалюк. – Л. : Національний університет “Львівська Політехніка”, 2002. – 200 с.
31. Ковалюк Р. Національно-патріотичний студентський рух Львівської академії ветеринарної медицини (кін. XIX – серед. XX ст.) / Р. Ковалюк // Науковий вісник Львівської державної академії ветеринарної медицини ім. С. З. Гжицького. – Л., 1999. – Вип. 3. – С. 8–10.
32. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях XIX–XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук : 07.00.01 / Р. Ковалюк. – Л., 2003. – 31 с.
33. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях XIX–XX ст. / Р. Ковалюк. – Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. – 420 с.
34. Крикун М. Студентські організації Львівського університету на початку XX ст. / М. Крикун // Lwow. Miasto. Spoleczestwo. Kultura. – Krakow, 1998. – Т. 2. – С. 205–204.
35. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929) / М. Кугутяк. – К. ; Івано-Франківськ : Плай, 2002. – Т. I. – 536 с.
36. Кугутяк М. Проблема українського університету в суспільно-політичному русі Східної Галичини (1848–1919) / М. Кугутяк // Науковий збірник Українського Вільного Університету : матеріали конф. “Український Вільний Університет з минулого в майбутнє. До 70-річчя з часу заснування”, Львів, 13–14 лют. 1992 р. – Мюнхен ; Л., 1993. – С. 16–20.
37. Кугутяк М. В. Радикальна партія в Східній Галичині / М. Кугутяк // Український історичний журнал. – 1990. – № 10. – С. 55–62.

38. Матюшенко Л. І. Галицьке москвофільство міжвоєнного періоду : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01. – Л., 2007. – 18 с.
39. Міщук М. Б. Українська радикальна партія – Українська соціалістично-радикальна партія: ідеологія, організація, політика (1918–1939 рр.) : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / М. Б. Міщук. – К., 2007. – 223 с.
40. Панфілова Т. О. Українська народно-трудова партія: боротьба за державну незалежність і соборність України (1919–1924 роки) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / Т. О. Панфілова. – Л., 2004. – 20 с.
41. Райківський І. Я. Українська соціал-демократична партія (1918–1939 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / І. Я. Райківський. – Л., 1996. – 20 с.
42. Расевич В. В. Українська національно-демократична партія (1899–1918 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / В. В. Расевич. – Л., 1996. – 22 с.
43. Романів О. Національна вища школа як фактор самозбереження українства / О. Романів // Змагання за українські університети у Галичині. – Л. ; Нью-Йорк, 1999. – С. 7–18.
44. Савчук Б. Студентство в боротьбі за український університет у Львові (1919–1923 рр.) / Б. Савчук // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – 1999. – Вип. 2. – С. 101–111.
45. Савчук Б. Студентський рух у Західній Україні у 1920–30-ті роки: хроніка організаційно-ідейного становлення / Б. Савчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. Вип. ІХ. – Тернопіль, 1999. – С. 54–58.
46. Селецький І. Просвітньо-організаційна діяльність Є. Коновальця в студентські роки / І. Селецький // Наукові записки Львівського історичного музею. – Л., 1995. – Вип. ІV. – Ч. 2. – С. 49–73.
47. Стинська В. В. Львівський університет на початку ХХ століття – осередок наукового та політичного життя студентства / В. Стинська // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. ІV–V. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 199–204.
48. Сухий О. Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у ХІХ столітті) / О. Сухий. – Л. : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 498 с.
49. Сухий О. Еволюція національної програми Русько-української радикальної партії / О. Сухий // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : зб. на пошану проф. Юрія Сливки. – Львів : Інститут українознавства ім. Крип'якевича, 2000. – Вип. 7. – С. 243–250.
50. Тарабан В. М. Відродження і становлення українських студентських організацій у Східній Галичині (20-ті роки ХХ ст.) / В. Тарабан // Вісник Державного університету “Львівська політехніка”. – Л., 1999. – № 377. – С. 125–130.
51. Ухач В. З. Культурно-освітня діяльність Організації українських націоналістів (1929–1944) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / В. З. Ухач. – К., 1998. – 215 с.
52. Хобзей П. Таємний університет у Львові / П. Хобзей // Україна. Наука і культура / Видання АН України, т-ва “Знання” України. – 1991. – Вип. 25. – С. 45–59.
53. Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація у Західній Україні на початку 30-х років ХХ ст. / М. Швагуляк // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Т. ССХХ : Праці історико-філософської секції. – Л., 1991. – С. 111–145.
54. Якимович Б. Український таємний університет у Львові і Український Вільний університет: до питання генези / Б. Якимович // Науковий збірник Українського Вільного Університету : матеріали конференції “Український Вільний Університет: з минулого в майбутнє. До 70-річчя з часу заснування” (Львів, 13 лют. 1992 р.). – Мюнхен ; Львів, 1993. – С. 21–26.

В статтє осуцествлен анализ историографического наследия современной украинской истории студенческого движения Галичины второй половины ХІХ – первой трети ХХ века.

Ключевые слова: *народническое движение, Украинацентризм, соборность, “Русская троица”, “Молодая Русь”, “Академическая община”.*

In the article had made an analysis of the historical heritage of the modern national history of the student movement in Galicia the second half of the nineteenth the one third of the twentieth centuries.

Key words: *the nationality movement, ukrayinotsentryzm, sobornytstvo, “Ruska trinity”, “Young Russia”, “academic community”.*